

BOBURNING DINIY-TASAVVUFIY QARASHLARI VA UNING ANTROPOLOGIK TAHLIL

Usanova Muxlisa

*Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti Sharq sivilizatsiyasi
va falsafa fakulteti Antropologiya va etnologiya yo'nalishi
3-kurs hind-ingliz guruhi talabasi
+998933047175*

muxlisausanova03@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada Zahiriddin Muhammad Boburning diniy-tasavvufiy qarashlari antropologik nuqtai nazardan tahlil etiladi. Boburning “Boburnoma” asari asosida uning islomiy e’tiqodi, tasavvufga munosabati, turli xalqlar va etnik guruhlarining diniy hayoti haqidagi kuzatuvlari hamda bu kuzatuvlar orqali ijtimoiy tuzilishga bergan baholari yoritilgan. Maqolada shuningdek, Bobur asarlarida tasavvufiy obrazlar, mutasavvif shaxslar, ziyorat madaniyati, ruhiy komillikka intilish va ma’naviy qadriyatlar ifodasi ham o’rganiladi. Ushbu yondashuv orqali Bobur shaxsini nafaqat tarixiy va siyosiy arbob, balki diniy-ma’naviy tafakkur sohibi sifatida ko’rsatish maqsad qilingan.

Kalit soʻzlar: Bobur, Boburnoma, tasavvuf, islom, antropologiya, diniy qarashlar, ziyorat, mutasavviflar, ma’naviyat, ijtimoiy tahlil, xalq, e’tiqod, komillik, Naqshbandiya, adolat.

“BABUR’S RELIGIOUS SUSIFIC VIEWS AND ITS ANTHROPOLOGICAL ANALYSIS”

Usanova Mukhlisa

*Tashkent State University of Oriental Studies
Faculty of Eastern Civilization and Philosophy
Department of Anthropology and Ethnology
3rd year student of the Indian-English group
+998933047175*

muxlisausanova03@gmail.com

Annotation: This article analyzes the religious and mystical views of Zahiriddin Muhammad Babur from an anthropological perspective. Based on Babur’s work “Boburnoma”, his Islamic beliefs, attitude to Sufism, observations about the religious life of different peoples and ethnic groups, and his assessments of the social structure through these observations are covered. The article also studies the expression of mystical images, mystical figures, pilgrimage culture, the pursuit of spiritual

perfection, and spiritual values in Babur's works. This approach aims to present Babur not only as a historical and political figure, but also as a religious and spiritual thinker.

Keywords: Babur, Baburnama, Sufism, Islam, anthropology, religious views, pilgrimage, Sufis, spirituality, social analysis, people, faith, perfection, Naqshbandiyya, justice.

«РЕЛИГИОЗНО-СУФИЧЕСКИЕ ВОЗЗРЕНИЯ БАБУРА И ИХ АНТРОПОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ»

Усанова Мухлиса

Ташкентский государственный университет востоковедения

Факультет восточной цивилизации и философии

Кафедра антропологии и этнологии

Студент 3 курса индийско-английской группы

+998933047175

muxlisausanova03@gmail.com

Аннотация: В данной статье анализируются религиозно-мистические воззрения Захириддина Мухаммада Бабура с антропологической точки зрения. На основе произведения Бабура «Бобур-наме» освещаются его исламские убеждения, отношение к суфизму, наблюдения о религиозной жизни разных народов и этнических групп, а также его оценки социальной структуры через эти наблюдения. В статье также исследуется выражение мистических образов, мистических фигур, культуры паломничества, стремления к духовному совершенству и духовных ценностей в произведениях Бабура. Такой подход направлен на то, чтобы представить Бабура не только как историческую и политическую фигуру, но и как религиозного и духовного мыслителя.

Ключевые слова: Бобур, Бабурнаме, суфизм, ислам, антропология, религиозные взгляды, паломничество, суфии, духовность, социальный анализ, люди, вера, совершенство, накшбандийа, справедливость.

Kirish

Zahiriddin Muhammad Bobur (1483–1530) — buyuk sarkarda, shoir va davlat arbobi bo'lishi bilan birga, o'z davrining ziyoli vakili sifatida chuqur diniy-madaniy qarashlarga ega bo'lgan shaxsdir. U tomonidan yozilgan “Boburnoma” nafaqat tarixiy voqealarning solnomasi, balki muallifning ichki dunyosi, axloqiy-me'yoriy tamoyillari, diniy va tasavvufiy qarashlarini aks ettiruvchi muhim manbadir.

Bobur o'z hayoti davomida turli madaniyatlar va dinlar chorrahasida yashagan bo'lib, bu holat uning tafakkurida diniy bag'rikenglik, tasavvufiy sabr-toqat, ruhiy kamolotga intilish kabi jihatlarni shakllantirgan. “Boburnoma”da ko'plab diniy-mistik

obrazlar, Qur'on oyatlari, hadislar va tasavvufga oid istioraviy iboralar uchrashi Boburning chuqur diniy savodxonligi va tasavvufga alohida e'tibor berganidan darak beradi.

Mazkur maqolada Boburning diniy-tasavvufiy qarashlari u yashagan davr ijtimoiy-madaniy muhitida qanday shakllangani, uning diniy e'tiqodi va tasavvufga nisbatan shaxsiy munosabati, shuningdek, bu qarashlarning jamiyatdagi antropologik ifodasi chuqur tahlil qilinadi. Ayniqsa, turli etnik guruhlar va dini jamoalarga bo'lgan munosabati, ularning urf-odatlariga bergan baholari zahirida yotgan diniy-axloqiy dunyoqarashi o'rganiladi.

Boburning diniy qarashlari

Zahiriddin Muhammad Bobur o'zining diniy e'tiqodida islomning sunniy hanafiy mazhabiga sodiq bo'lgan. U o'z asarlarida Allohga bo'lgan ishonch, bandalik hissi, shukr va sabrga oid iboralarni tez-tez tilga oladi. Bobur uchun din nafaqat ibodat va e'tiqod doirasi, balki jamiyat va siyosat asoslarini tashkil qiluvchi kuch sifatida mavjud bo'lgan.

Bobur ko'p hollarda xalq orasida tarqalgan xurofot, jaholat, diniy fanlardan yiroqlik holatlarini tanqid qilgan. U e'tiqod va ilm birgalikda bo'lishi kerak degan g'oyani ilgari surgan. Ayniqsa, taqvo, adolat, halollik, sabr kabi islomiy axloqiy tamoyillarni o'z siyosiy faoliyatida qo'llashga harakat qilgan. Masalan, hukmdor sifatida o'zining sud-tartibot ishlarida shariat mezonlariga amal qilganini qayd etadi.

Bobur Qur'on oyatlari va hadislarni puxta bilgan va ularni to'g'ri kontekstda ishlatgan. Bu esa uning diniy bilim saviyasi yuqori bo'lganidan dalolat beradi. U islomdagi umuminsoniy qadriyatlar — adolat, bag'rikenglik, saxiylik, poklik kabi tushunchalarni jamiyatda mustahkamlashni muhim deb bilgan. Shuningdek, Bobur o'zining kundalik hayotida ham ibodatlarga e'tibor bergani, juma va hayit namozlarida qatnashgani, Qur'on tilovat qilgani haqidagi ma'lumotlarni "Boburnoma" orqali yetkazadi. Uning e'tiqodi hissiy emas, balki fikriy asoslangan va tafakkur bilan boyitilgan diniy dunyoqarash edi. Boburning diniy qarashlarida siyosiy ehtiyotkorlik ham seziladi. U hind jamiyatidagi boshqa dinlar – hinduizm, buddizm va jaynizmga ham hurmat bilan qaragan. Bu uning diniy bag'rikengligi va murakkab ko'pmillatli imperiya boshlig'i sifatidagi ijtimoiy mas'uliyatini ko'rsatadi.

Tasavvufiy g'oyalarga munosabati

Bobur ijodida tasavvufiy g'oyalar muhim o'rin tutadi. U o'z asarlarida tasavvuf ahli – zohidlar, darveshlar va oriflar haqida chuqur hurmat bilan yozadi. "Boburnoma" sahifalarida ularni ahl-i dil, ya'ni qalb sohiblari deb ataydi va ularning dunyoviy nafslardan poklangan, ma'naviy kamolotga yetishgan shaxslar ekanini ta'kidlaydi. Boburning o'zi ham ayrim holatlarda tasavvufiy holat – jalol va jamol, fano va baqo, sabr va shukr, rizo va tavakkul tushunchalari haqida mulohaza yuritadi.

Bobur uchun tasavvuf – bu oddiygina diniy harakat emas, balki ruhiy va axloqiy poklanish yo'li edi. U zohidlik va dunyodan voz kechish g'oyasiga emas, balki tasavvufning ichki ma'rifatga olib boruvchi tarafiga e'tibor qaratgan. Bu borada uning islom falsafasi va irfon maktabiga yaqinligi seziladi. U ko'p hollarda harakatda sobit, ammo qalban mutawakkil bo'lishni targ'ib qiladi.

“Boburnoma”da bir qancha mutasavvif shaxslar – xususan, shayxlar, pirlarga doir qaydlar uchraydi. Bobur ular bilan uchrashuvlarini hurmat bilan tilga oladi. Masalan, u Shayx Shihobiddin Yahyo, Shayx Ahmad Jomiy, Shayx Sayfiddin Boharziy kabi tarixiy shaxslar maqbaralarini ziyorat qilganini yozadi. Bu esa uning avliyolarga hurmat, ziyorat va tavassul singari tasavvufiy odatlarga sodiq bo'lganini bildiradi. Bobur she'riyatida ham tasavvufiy obrazlar – ishq, fano, shayx, murshid, sabr va hijron keng qo'llanadi. Garchi u rasmiy ravishda biror tariqat vakili sifatida tanilmagan bo'lsa-da, uning dunyoqarashida Naqshbandiya, Kubraviyya va Chishtiya kabi tariqatlarning ruhiy-falsafiy ta'siri seziladi.

Ushbu g'oyalar uning jamiyatga, davlatga va odamlarga bo'lgan munosabatida o'z ifodasini topgan. Bobur uchun tasavvuf shunchaki diniy yo'l emas, balki odamlar orasida adolat, kamtarlik va muhabbatni yoyish vositasi edi.

Antropologik tahlil: diniy qarashlar orqali jamiyatni kuzatish

Bobur o'zining “Boburnoma” asarida faqatgina tarixiy voqealarni emas, balki ko'plab xalqlarning ijtimoiy, madaniy va dini hayotini ham sinchkovlik bilan tasvirlagan. Bu tasvirlarda u o'zining diniy va tasavvufiy dunyoqarashidan kelib chiqib baho bergani yaqqol ko'zga tashlanadi. Ayniqsa, u jamiyatdagi axloqiy qadriyatlar, odob-axloq, urf-odatlar va diniy marosimlarga oid jihatlarni tafsilot bilan keltirib, ularni ma'naviy mezonlar asosida tahlil qiladi.

Bobur turli xalqlarning diniy urf-odatlarini qiziqish bilan o'rgangan. Masalan, u hindlar orasida mavjud bo'lgan ganga daryosini muqaddas deb bilish, ma'badlardagi sig'inuv marosimlari, kastalar tizimi va boshqa diniy rasm-rusumlar haqida yozgan. Bu holatlarda u diniy pluralizmga sadoqat bilan yondashgan, ya'ni o'z dinini ustun qo'ysa-da, boshqalar e'tiqodiga hurmat bilan qarashga harakat qilgan.

Bobur turli etnik guruhlarining diniy hayotini kuzatar ekan, ularning ijtimoiy tuzilishi, axloqiy tamoyillari va ruhiy dunyosini ham ochishga intilgan. Misol uchun, afg'onlarni mustaqil fe'lli, lekin dindor, turklarni intizomli va adolatparvar, hindlarni esa murakkab diniy marosimlarga e'tiborli xalq sifatida tasvirlaydi. Bu etnik guruhlarining diniy-amaliy hayotidan kelib chiqib, Bobur ularning jamiyatdagi o'rnini baholaydi — bu esa antropologik tahlil usuliga yaqinlashishdir.

U o'z jamiyatini axloqiy-ruhiy tamoyillar orqali o'rganadi. Yaxshi insonni halol, tavozeli, sabrli va saxiy sifatida talqin qiladi. Bu xususiyatlar esa bevosita islomiy-tasavvufiy qadriyatlar bilan uyg'unlashadi. Demak, Boburning diniy-tasavvufiy qarashlari unga faqat shaxsiy hayotini emas, balki ijtimoiy muhitni ham chuqur anglash

imkonini bergan. Shuningdek, Bobur ijtimoiy munosabatlarda adolat, toqat va insoniylik mezonlarini birlamchi deb biladi. U uchun hukmdor avvalo axloqiy jihatdan yetuk bo'lishi kerak. Uning ijtimoiy antropologik qarashlarida inson qadri, e'tiqod erkinligi va ma'naviy yetuklik asosiy mezon sifatida namoyon bo'ladi.

Xulosa

Zahiriddin Muhammad Bobur o'zining diniy-tasavvufiy qarashlari orqali o'z davrining nafaqat siyosiy va harbiy, balki ma'naviy va ijtimoiy hayotini ham chuqur tahlil qilgan ulug' shaxs sifatida namoyon bo'ladi. Uning e'tiqodi islomning sunniy-hanafiy an'alariga asoslangan bo'lib, tasavvufiy tafakkur bilan boyitilgan edi. Bobur uchun din — bu faqat ibodat emas, balki insoniy komillik, adolat, bag'rikenglik, sabr, halollik va ma'naviy poklikni o'zida mujassam etgan hayot falsafasi edi. Boburning tasavvufga munosabati esa uni faqatgina diniy hukmdor emas, balki ruhiy kamolot izlovchi ma'rifatparvar sifatida ko'rsatadi. U har bir xalq, din va madaniyatga nisbatan bag'rikeng, adolatli va antropologik yondashuv asosida fikr yuritgan. Ayniqsa, "Boburnoma"da turli etnik guruhlarining diniy marosimlari, ijtimoiy mavqei va axloqiy qiyofasini kuzatishi, uning jamiyatni diniy-ma'naviy mezonlar orqali tahlil qilishga qodir mutafakkir bo'lganidan dalolat beradi. Shunday qilib, Boburning diniy-tasavvufiy qarashlari bizga uning zamonasi, dunyoqarashi va jamiyatga bo'lgan munosabatini chuqurroq tushunish imkonini beradi. Bu qarashlar orqali biz o'rta asr musulmon hukmdorlarining ruhiy va ma'naviy olamiga ilmiy-antropologik nigo bilan qarash imkoniyatiga ega bo'lamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Bobur Mirzo. Boburnoma. — Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 2002.
2. Shoniyozov K. O'zbek xalqining kelib chiqishi. — Toshkent: Fan, 2001.
3. Saidov A. Islom falsafasi va tasavvufi tafakkur. — Toshkent: Movarounnahr, 2011.
4. Karimov E. Tasavvuf va uning Markaziy Osiyodagi tarixi. — Toshkent: Akademnashr, 2017.
5. Bertels Ye.E. Sufizm va sufiylik adabiyoti. — Moskva: Nauka, 1965.
6. Barthold V.V. Musulmon madaniyati tarixi. — Toshkent: Sharq, 1994.
7. Gulbadan Begim. Humoyunnoma (tarjimasi va izohlar bilan). — Toshkent: Fan, 1996.
8. Sultonov B. Boburiylar davlati va islom madaniyati. — Toshkent: Istiqlol, 2003.
9. Qosimova M. O'rta asrlar Sharq tafakkuri: Diniy-falsafiy qarashlar. — Samarqand: SamDU nashriyoti, 2015.